

УДК 903.2.4 (477.84)“638.3”

ДОСЛІДЖЕННЯ ЛОШНІВСЬКОГО ГОРОДИЩА РАННЬОЗАЛІЗНОГО ВІКУ ТА ЙОГО ОКОЛИЦЬ У 2008 р.

Б. І. Завітій

Львівський національний університет імені Івана Франка
вул. Університетська, 1, м. Львів, 79000, e-mail: zawitij@ukr.net

Подано результати досліджень на території та в околицях городища ранньозалізного віку поблизу с. Лошнів Тербовлянського р-ну Тернопільської обл. Охарактеризовано виявлені пам'ятки, об'єкти та віднайденний рухомий матеріал.

Ключові слова: ранньозалізний вік, гава-голіградська культура, городище, селище, курган, вал, рів, споруда, горщик, миска, кістяне лошило, крем'яний серп.

У червні–липні 2008 р. експедицією Інституту археології Львівського національного університету імені Івана Франка проведено археологічні дослідження на території та в околицях городища ранньозалізного віку поблизу с. Лошнів Тербовлянського р-ну Тернопільської обл. (рис. 1). Основна мета пошукових робіт полягала в уточненні часу функціонування городища і його ролі в системі заселення. Для її досягнення було поставлено такі завдання: детальні обстеження на території пам'ятки та в її околицях; вивчення найближчого природного оточення; виготовлення інструментального плану городища; вивчення конструкції оборонних укріплень, визначення потужності і характеру культурного шару на укріпленій території; встановлення часу припинення функціонування городища. Для цього проведено пошук пам'яток в околицях городища за гідросіткою, по берегах р. Гнізни та її притоків, в межах так званої ресурсної зони. Виявлення та попередня фіксація пам'яток проводилися в лісах, на пасовищах, орних угіддях, заболочених місцевостях, а також на території заселених масивів. Рухомий матеріал виявлявся на поверхні культурного шару, у кротовинах та у вимоїнах лісових і польових доріг.

У південно-західній частині городища (паралельно до розкопу 1991 р.) закладено дві траншеї (Траншею I і Траншею II), зорієнтовані перпендикулярно до лінії захисту. Нашарування та залишки нерухомих об'єктів фіксувалися з допомогою описового, креслярського та фотографічного методів. При цьому здійснювалася поштова фіксація, що дозволяло залучати мікростратиграфічні спостереження.

ЛОШНІВ-I

Перед початком археологічних робіт на території городища проведено детальне обстеження мису, на якому збереглися поверхневі сліди оборонних споруд (валів, ровів та ескарпів), в результаті чого виявилось, що окрім відомого з попередніх досліджень кільцевого валу [1], з напільної сторони впоперек схилу проходили ще дві (I та II) лінії захисту (рис. 2). З двох сторін (заходу та сходу)

центральна площадка городища оточена земляним насипом і ровом, а з півночі і півдня (в межах стрімкого схилу) рів переходить в ескарп. По осі північний схід–південний захід (азимут 20° , 120°) оборонні лінії мають розриви, шириною близько 5 м. Зараз тут проходить лісова дорога. Топогеодезичний план городища виготовлений за допомогою мензульного приладу «Кіпрегель КН-01». Крім цього, пам'ятку локалізовано на крупномасштабній геоморфологічній карті Тейсера (1893 р.). Це дозволяє детально охарактеризувати її розташування та топографію.

Городище розташоване на мису, вкритому правічним буково-грабовим лісом за 2,2 км на південний захід від сільської школи (азимут 170°). Відстань від південної околиці села до городища сягає близько 1,5 км. Пам'ятка займає частину невисокого мису лівого берега Гнізни (лівого допливу р. Серет) висотою близько 35 м над широкою заплавою. Верхня площадка має незначну південно-західну експозицію. З напільної (північно-східної) сторони городище обмежене двома поперечними лініями оборони. Відстань між першою і другою сягає 65 м, а другою і третьою – 20 м. Центральна ділянка розміром 105×90 м оточена третім (кільцевим) валом і ровом. Варто зауважити, що лінії оборони досить добре вписуються в конфігурацію ландшафту. З напільної сторони I та II вали мають такі параметри: ширину збереженої основи – 2,0–2,5 м, висоту – 1,0–1,5 м. В той же час залишки ровів сягають 2–3 м ширини і 0,7 м глибини.

Укріплена площа центральної ділянки становить близько 8 га. Тут, у “викидах” незаконсервованих розкопів та ям скарбощукачів (див. рис. 2) виявлено фрагменти боковин ліпного кухонного посуду, товщиною 0,8–1,2 см. Текстура керамічного тіста важкосуглинкова, з домішками дрібнозернистого піску і шамоту. Поверхня трохи горбкувата. Випал нередукований. Подібні ознаки характерні для ліпного товстостінного посуду, віднайденого під час розвідкових робіт на городищі. Ці знахідки можна попередньо віднести до культури Гава-Голігради (VII ст. до н. е.).

Поверхня центральної частини городища має дещо випуклу форму, яка обнесена кільцевою лінією оборони – валом із шириною основи 5 м і максимальною висотою 1,8 м та ровом шириною 9 м і глибиною 0,5–0,7 м.

Городище відкрито 1970 р. викладачем Тернопільського педінституту Й. Свинком. В 1991 р. тут проводилися археологічні пошукові роботи під керівництвом О. Ситника, який зробив переріз валу та заклав кілька траншей на укріпленій території. На основі отриманого матеріалу дослідник відніс його до гальштатської культури ранньозалізного віку [1. С. 6]. Згодом М. Бандрівський відніс Лошнівське городище до висоцької культури [2].

З метою вивчення характеру і конструкції кільцевої лінії захисту, а також часу її спорудження та функціонування, у південно-західній частині городища закладено дві траншеї.

Траншею I, розмірами $2,5 \times 21$ м (азимут 60°), закладено перпендикулярно до валу та рову. Вона охоплювала залишки земляного насипу та рову, включаючи й внутрішню частину укріпленої території. Нумерація квадратів, розміром 2×2 м, починалася з північного заходу (рис. 3). Стратиграфія культурних наша-

рувань в різних частинах траншеї виявилася неоднаковою за потужністю та неоднорідною за структурою. Тому глибини залягання шарів, об'єктів і рухомого матеріалу подано від абсолютного рівня, який встановлено на висоті 0,4 м в найвищій точці на валу, тобто від рівня сучасної поверхні в даному місці.

В межах внутрішнього підніжжя валу (кв. А9–Б9–А11–Б11) культурні на шарування можна охарактеризувати так: по всій площі розкопу слабо сформована лісова підстилка (до 0,05 м) покривала викид із розкопок О. Ситника (див. рис. 3), який сягав 0,1 м товщини біля внутрішнього підніжжя валу та 0,5 м – на вершині. Він представлений перевідкладеними сірими лісовими суглинками. Під цим “новоствореним” насипом, на глибині 2,5 м (кв. А2–Б2) та 0,8 м (кв. А7–Б7) від абсолютного рівня виявлено істинну лісову підстилку товщиною 0,05–0,07 м. Нижче, в межах всієї траншеї, залягали світло-сірі опідзолені суглинки. Їхня товщина сягала 0,15–0,20 м. Вони перекривали верству темно-сірих гумусованих суглинків (товщиною 0,4–0,7 м), у якій в підніжжі валу збереглися залишки дерев'яно-кам'яної споруди (кв. А7–Б7–А9–Б9) (див. рис. 3). Її заповнення представлено уламками каменю-пісковика, глиняною вимазкою, вугіллям та незначним вмістом попелу. Разом із темно-сірими суглинками воно окреслювало межі наземної споруди шириною 4,5 м і глибиною щодо рівня тогочасної поверхні (сірі опідзолені суглинки) – 0,2 м. У верхній частині заповнення об'єкта, поміж темно-сірих суглинків, у хаотичному порядку знаходилося плиткоподібне каміння. В нижній (кв. А8–А9), на рівні долівки, – збереглися залишки вогнищевої ями, обкладеної кам'яною кладкою шириною 0,25 м і висотою 0,15 м. Разом з вогнищевою ямою кладка сягала 1,5 м. Вона віддалена від внутрішньої стіни споруди приблизно на 1 м. В її східній частині (кв. А8–Б та Б9) простежено дві кам'яні кладки. Перша (розмірами 1,0×0,7×0,2 м) знаходилася в кв. А8 і поздовжньою стороною була спрямована до опалювального пристрою; друга (розмірами 1,25×0,65×0,20 м) займала східну частину кв. Б9. Варто зауважити, що подібну кам'яну кладку (1,00×0,40×0,20 м) виявлено в північно-західному куті об'єкта (див. рис. 3, 4). На долівці споруди вздовж стіни, що прилягала до земляного насипу валу (кв. А7), виявлено дві стовпові ямки діаметром 0,1 м і глибиною 0,10–0,12 м, а також сліди горілих та трухлявих колод (див. рис. 3, 4).

В нижній частині заповнення об'єкта, між завалом каміння та на долівці віднайдено численний руханий матеріал, представлений фрагментами ліпного кухонного посуду (вінцями, боковинами та денцями), знаряддями з кременю та кістки.

Кухонний посуд репрезентують верхні частини горщиків двох типів. Для першого характерними є злегка відігнуті назовні вінця, діаметром від 12 до 29 см. На верхній губі вони орнаментовані наскрізними проколами та косими насічками. Їм притаманні прямі високі шийки. Товщина боковин сягає 0,5–1,0 см. В керамічному тісті є домішки дрібнозернистого піску та шамоту (рис. 6, 1, 3, 4; 7, 1, 3, 4). До другого типу можна віднести кухонні горщики з прямими, горизонтально зрізаними вінцями діаметром 22–24 см, які плавно переходять в коротку шийку і далі до ледь виражених плічок. Під нижньою губою вінець спостерігаються наскрізні проколи. Товщина боковин сягає 1 см. В керамічному

тісті цих посудин присутні домішки дрібнозернистого піску та шамоту (рис. 7, 2). Денця горщиків першого і другого типів мали діаметри від 8 до 12 см (рис. 8, 3, 4, 9).

Столовий посуд представлений фрагментами півсферичних мисок чорного кольору діаметром від 10 до 22 см, з прямими та ввігнутими рівно зрізаними вінцями. Товщина боковин сягає 0,4–0,6 см. Краї вінець деяких мисочок вкриті скісними насічками. В керамічному тісті присутні домішки дрібнозернистого піску та шамоту (див. рис. 8, 1, 2). Особливої уваги заслуговує фрагмент миски, віднайденої на долівці споруди (кв. А8). Їй притаманні півкруглі боковини і розхилені назовні пелюсткоподібні вінця діаметром 20 см. Товщина боковини – 0,8 см. Колір випалу чорний (див. рис. 6, 2).

У квадраті В9, в завалі між камінням, на глибині 1,1 м знайдено фрагмент мініатюрного горщика висотою 7,5 та діаметром вінець 6 см. Він характеризується чітким профілюванням середньої частини тіла (бочків) і ледь відігнутими назовні вінцями. Товщина боковин сягає 0,6 см. У важкосуглинковому керамічному тісті є домішки дрібнозернистого піску, шамоту та товченого кремню. Зовнішня поверхня боковин шерехата, чорного, місцями коричневого, забарвлення, а внутрішня трохи підлощена (рис. 10, 2). Крім цього рухомого матеріалу, віднайдено кістяне лощило довжиною 7 см та шириною 2,1 см (рис. 11, 1).

В квадраті А9, на глибині 1,1 м від рівня сучасної поверхні, тобто під завалом каміння, виявлено фрагмент крем'яного серпа (ширина леза 2,5 см товщина 0,6 см), виготовленого з кремню світлого кольору. Лезо акуратно підретушоване у вигляді дрібнозубчатої пилочки. Через фрагментарність важко визначити його форму (див. рис. 11, 3). У цьому ж квадраті, під завалом каміння, був розтироч, виготовлений з кремню світло-сірого забарвлення. Він має вигляд “крем'яного ядра” (діаметром 4,5–4,8 см) зі слідами тривалого використання. Артефакти, віднайдені в заповненні та на долівці споруди, треба віднести до культури Гава-Голігради.

Нижня частина описаної споруди заглиблена в шар сірих опідзолених суглинків до глибини 0,2 м. Західна стіна об'єкта межувала з лінзоподібною в січенні підсипкою (перевідкладені сірі опідзолені та лесові ґрунти), максимальною товщиною 0,6 м. Саме ця підсипка й складала збережену основу валу, котра, як і об'єкт І, була споруджена на тогочасній денній поверхні, вираженій сірими опідзоленими суглинками. До речі, в кв. А6, в підоснові згаданої підсипки (глибина 1 м від гребеня валу), виявлено залишки трухлявої колоди (див. рис. 3).

В квадратах А1–А4 на глибині 2,5 м від абсолютного рівня відкрито залишки рову, який починається біля зовнішнього підніжжя валу. Його ширина – 7,5 м, а максимальна глибина від тогочасної поверхні – 0,75 м. В результаті досліджень встановлено, що рів був лінзовидної форми (див. рис. 3). В заповненні, представленому темно-сірими (верхній шар) та перевідкладеними сірими опідзоленими й лесовими ґрунтами (нижній шар), на глибині 2,83 м від абсолютного рівня (кв. А1), виявлено фрагменти миски діаметром 30 см із різко ввігнутими досередини вінцями. Зовнішня поверхня шерехата, чорного кольору, внутрішня – заглажена, коричневого кольору. Товщина боковин 0,8 см. У важкосуг-

глинковому тісті є домішки шамоту та дрібнозернистого піску (див. рис. 10, 3). Ці фрагменти миски можна віднести до культури Гава-Голігради.

З метою отримання повнішої інформації про конструкцію оборонної лінії, з протилежної сторони дороги, за 5 м на північ від траншеї I закладено траншею II довжиною 6,25 м і шириною 1 м. У ній вдалося виявити таке: з внутрішньої сторони валу, в квадратах А1–А2, на глибині 1,3 м, збереглися залишки кам'яної кладки, шириною 1,7 та товщиною від 0,25 до 0,45 м (див. рис. 5); всередині насипу (кв. А2–А3), на глибині 2,25 м, віднайдено залишки двох трухлявих плах діаметром 0,2 м, покладених паралельно до гребеня валу, а також сліди струхлявілого дерева, яке, очевидно, входило в конструкцію оборонної лінії.

Підсумовуючи сказане, можна констатувати, що кільцева лінія оборони складалася із земляного насипу (ширина основи 5 м і висота 1,2 м) та рову (ширина 7,5 м і глибина 0,75 м). З внутрішньої сторони до земляного насипу прилягали наземні будівлі оборонного призначення шириною 4,5 м і глибиною, щодо рівня тогочасної поверхні, 0,2 м. Лінія захисту була однофазовою, оскільки слідів будь-якої перебудови в пізніші часи не виявлено. Рів у даному місці заокруглюється, а отже, тут міг існувати в'їзд. Незначна товщина культурного шару на укріпленій території свідчить про нетривале функціонування городища.

З метою виявлення і локалізації невідомих та відомих синхронних пам'яток в околицях городища проведено обстеження. Повторно обстежено три селища, курганний могильник і відкрито ще одне селище. Зараз поблизу с. Лошнів, окрім городища, відомо ще п'ять пам'яток ранньозалізного часу – селища Лошнів-II, III, Боричівка-I, II та курганний могильник Лошнів-IV.

ЛОШНІВ-II

Селище розташоване поряд з городищем. Воно займало південні та південно-західні схили мису (див. рис. 1, 2). З півдня та південного заходу – межує із широкою заплавою р. Гнізни, а з північної і північно-східної сторін до нього прилягає територія центральної частини городища. Довжина селища сягає 200 м, а ширина – 400 м. Приблизна площа поширення культурного шару – близько 7,2 га. Зараз територія селища вкрита правічним буковим лісом. Під лісовою підстилкою, в місцях, оголених кореневищами дерев, виявлено культурний шар, представлений темно-сірими гумусованими суглинками та поодинокими рухомими артефактами – глиняною вимазкою і уламками ліпного посуду. Ліпний посуд репрезентують боковини кухонних горщиків, виготовлені з добре відмунленої глини із домішками дрібнозернистого піску та шамоту. Середня товщина боковин сягає 0,8–1,0 см. Випал вогнищевий, блідо-цеглястого кольору. На окремих фрагментах простежуються сліди слабкої редукції. Текстура керамічного тіста і випал подібні до посуду, віднайденого у розвідковій траншеї I на городищі. За наведеними ознаками його можна віднести до культури Гава-Голігради. Варто зазначити, що в окремих місцях, поряд із цією керамікою, віднайдено скупчення великих фрагментів глиняної вимазки.

Отже, за попередніми даними селище Лошнів-II є синхронним до городища Лошнів-I.

ЛОШНІВ-III

Селище знаходиться в північній частині с. Лошнів. Воно розташоване на рільничих угіддях, присадибних ділянках, в межах сучасної забудови та на пасовищі. На рільничих угіддях, присадибних ділянках та в межах забудови культурний шар представлений темно-сірими та чорними гумусованими суглинками з незначними вкрапленнями глиняної вимазки і дрібних уламків керамічного посуду, а на пасовищі подібна ситуація простежувалася у кротовинах. Поселення в плані сегментоподібної форми, яка досить добре вписується у мікроландшафт. Воно розташоване на пологому південному схилі над заплавою правого берега р. Гнізни (див. рис. 1). З півдня, заходу та сходу його оточує пасовище, яке переходить в широку заплаву, а з півночі – у стрімкі підвищення. Довжина селища сягає близько 350 м, а ширина – 150 м. Площа поширення культурного шару – близько 5,2 га.

Оскільки значна територія пам'ятки знаходиться під сучасною забудовою та використовується як рільничі угіддя, то в цих місцях верхня частина культурного шару поруйнована глибокою оранкою, внаслідок чого під час обстежень на поверхні віднайдено дрібні уламки глиняної вимазки. За аналогіями до керамічного посуду пам'ятку також можна віднести до культури Гава-Голігради.

БОРИЧІВКА-I

Селище розташоване на пасовищі на західній околиці с. Боричівка (за 0,5 км на захід від крайніх будівель села, азимут 280°). Його територія займає південні схили, що прилягають до широкої заплави потоку Боричівка і сягає 300 м довжини та 150 м ширини. Площа поширення культурного шару становить близько 4,5 га (див. рис. 1). Зараз територія селища вкрита неглибоким дерновим шаром пасовища. Верхня частина культурного шару виявилася поруйнованою оранкою, внаслідок чого під час обстежень на поверхні віднайдено уламки глиняної вимазки та фрагменти ліпного керамічного посуду. За формою, текстурою керамічного тіста, випалом та орнаментациєю всі знахідки можна поділити на дві асинхронні групи.

До першої треба віднести уламки та фрагменти ліпних кухонних горщиків. Вони представлені лише боковинами. Їхня товщина сягає 0,8–1,2 см. Текстура керамічного тіста важкосуглинкова, з домішками дрібнозернистого піску і шамоту. Поверхня трохи горбкувата. Внутрішні поверхні дещо підлощені. Випал кераміки нередукований. Подібні ознаки характерні для ліпного грубостінного посуду, віднайденого під час розвідкових робіт на городищі. Попередньо їх можна віднести до культури Гава-Голігради (VII ст. до н. е.).

Другу групу становлять уламки і фрагменти кружальних посудин, яким притаманні легкосуглинкова текстура керамічного тіста з домішками дрібнозернистого піску, редукований, сивого кольору, випал та середня (0,5 см) товщина боковин. Подібні знахідки можна попередньо віднести до черняхівської культури (III–IV ст.).

Отже, обстеження пам'ятки Боричівка-I дозволяє констатувати, що за віднайденим рухомим матеріалом вона є принаймні двошарова: нижній шар дату-

ється культурою Гава-Голігради, а верхній варто віднести до черняхівської культури.

БОРИЧІВКА-II

Селище знаходиться в межах сучасного пасовища та рільничих угідь, на західній околиці с. Боричівка (за 0,1 км на захід від крайніх будівель села, азимут 270°). Його територія займає південні схили, що прилягають до широкої заплави потоку Боричівка і сягає 400 м довжини та 200 м ширини. Площа поширення культурного шару – близько 8,1 га (див. рис. 1). Центральна та західна частини селища зараз вкриті дерновим шаром пасовища, східна використовується як рільничі угіддя. Верхня частина культурного шару виявилася поруйнованою оранкою, внаслідок чого під час обстежень на поверхні віднайдено уламки глиняної вимазки, фрагменти ліпного і кружального керамічного посуду. За формою, текстурою керамічного тіста, випалом та орнаментациєю знахідки можна поділити на дві асинхронні групи.

До першої віднесено уламки та фрагменти ліпних кухонних горщиків, представлених лише боковинами товщиною 0,8–1,2 см. Текстура керамічного тіста важкосуглинкова, з домішками дрібнозернистого піску і шамоту, який домінує серед них. Поверхня трохи горбкувата. Випал кераміки нередукований. Подібні ознаки характерні для ліпного грубостінного посуду, віднайденого нами під час розвідкових робіт на городищі. Ці знахідки можна попередньо віднести до культури Гава-Голігради.

Другу групу становлять уламки і фрагменти ліпних і кружальних горщиків. Ліпні посудини товстостінні (товщиною 0,8–1,0 см). Вони виготовлені із важкосуглинкового тіста із великим вмістом жорстви та шамоту, який виступає на поверхню. Випал блідо-цеглястого кольору. Сліди підлощення відсутні. Кружальний посуд репрезентований уламками кухонних горщиків і мисок. Миски характеризуються відхиленими назовні вінцями і заокругленим викінченням верхньої губи. Текстура керамічного тіста горщиків і мисок легкосуглинкова, з домішками дрібнозернистого піску. Випал редукований, сивого кольору. Подібні знахідки керамічного посуду можуть бути попередньо віднесені до черняхівської культури.

З півночі, заходу і сходу до селища прилягають рільничі угіддя, де переважають темно-сірі, а у верхній частині схилу сірі опідзолені ґрунти. З півдня селище оточене заплавою потоку Боричівка і джерелами, за якими далі на південь, простягаються сучасні пасовища.

Отже, обстеження пам'ятки Боричівка-II дозволяє констатувати, що за віднайденим рухомим матеріалом на поверхні селища вона є двошаровою: нижній шар датується культурою Гава-Голігради, а верхній – черняхівською.

ЛОШНІВ-IV

Курганна група із шести земляних насипів розташована на вододілі того ж мисового підвищення, що й городище. Її північно-західна частина (курган № 1) розташована за 300 м на південний схід від першої оборонної лінії, збудованої з напільної сторони. Нами обстежено лише ті уцілілі кургани, які покриті правічним буково-грабовим лісом, що виступає двома своєрідними острівками обабіч

сучасної дороги Кровінка–Лошнів (див. рис. 1). До першої групи, що локалізується за 600 м ліворуч дороги, відноситься п'ять (№№ 1–5), до другої, що знаходиться праворуч – один курган (№ 6). На нашу думку, територія між цими групами також могла бути зайнята курганами, поруйнованими в попередні часи антропогенними факторами. Виявити їхні поверхневі сліди в сучасному молодому лісі зараз досить проблематично.

З метою детальнішого опису пам'ятки, вважаємо за доцільне подати короткі відомості про кожний курган.

Курган I знаходиться на віддалі 300 м від першої лінії захисту городища. Він правильної округлої форми, діаметром 5 м. Максимальна висота над рівнем сучасної поверхні сягає близько 1,5 м. Схили опуклобокi. В центрі насипу виявлено сучасну ямку, розмірами 0,5×0,5 м, в стінках якої простежено заповнення з темно-сірих гумусованих суглинків.

Курган II розташований за 55 м на південний схід (азимут 110°) від попереднього. Насип правильної округлої форми, діаметром 10 м. Його максимальна висота над рівнем сучасної поверхні сягає близько 1,6 м (див. рис. 1). Верхня площадка (діаметром 1,5 м) дещо знівельована. Схили опуклобокi.

Курган III знаходиться за 40 м на південний схід (азимут 260°) від попереднього. Насип правильної округлої форми, діаметром 5 м. Його максимальна висота над рівнем сучасної поверхні сягає близько 1,4 м (див. рис. 1). Схили опуклобокi.

Курган IV виявлено за 50 м на південний схід (азимут 190°) від кургану III. Насип правильної округлої форми, діаметром 5,5 м. Його максимальна висота над рівнем сучасної поверхні сягає близько 1,5 м. Схили опуклобокi (див. рис. 1).

Курган V виявлено за 45 м на південний схід (азимут 270°) від попереднього. Насип правильної округлої форми, діаметром 5 м. Його максимальна висота над рівнем сучасної поверхні – близько 1,6 м (див. рис. 1).

Курган VI виявлено за 670 м на південний схід (азимут 230°) від попереднього. Насип правильної округлої форми, діаметром 5 м. Його максимальна висота над рівнем сучасної поверхні сягає близько 1,5 м (див. рис. 1). Схили опуклобокi.

Отже, археологічні розвідкові дослідження в околицях с. Лошнева дають підстави констатувати наступне: за 2,2 км на південний захід від сільської школи (азимут 170°), на мису, вкритому правічними буково-грабовим лісом знаходиться городище культури Гава-Голігради. Відстань від південної околиці села до нього сягає близько 1,5 км. Пам'ятка займає частину невисокого мису лівого берега р. Гнізни (лівого допливу р. Серет), висотою близько 35 м над широкою заплавою; з напільної (північно-східної) сторони городище обмежене двома поперечними лініями оборони. Відстань між першою і другою сягає 65 м, а другою і третьою – 20 м. Центральна ділянка, розмірами 105×90 м оточена третім (кільцевим) валом (ширина основи 5, висота 1,20 м) і ровом (ширина 7,5, глибина 0,75 м), який з півночі і півдня переходить в ескарп. З напільної сторони I та II вали мають такі параметри: ширину збереженої основи 2,0–2,5 м, висоту 1,5 м.

При цьому залишки ровів сягають 2–3 м ширини і 0,7 м глибини. Час припинення функціонування оборонної лінії визначено на основі фрагментів ліпного кухонного посуду, віднайденого на долівці наземної прибудови до валу, шириною 4,5 м. Лінія захисту була однофазовою, оскільки слідів будь-якої перебудови в пізніші часи не виявлено. В західній частині городища між траншеями I та II простежено сліди ймовірного в'їзду. Незначна товщина культурного шару на укріпленій території свідчить про нетривале функціонування городища; матеріали, з повторно обстежених та нововиявлених пам'яток (Лошнів-II, Лошнів-III, Боричівка-I, Боричівка-II, Лошнів-IV) дозволяють стверджувати, що поряд із городищем, функціонували синхронні селища та, ймовірно, курганний могильник. Разом із городищем вони склали гніздо поселень.

ЛІТЕРАТУРА

1. *Ситник О. С.* Звіт про результати досліджень Західноукраїнської госпдогвірної експедиції НВК "Археолог" у 1991 р. // Наук. архів ІА НАН України.
2. *Бандрівський М.* Скринькові поховання висоцької культури в межиріччі Збруча і Стрипи. – Львів, 1994.

	<i>болото</i>		<i>темно-сірі опідзолені суглинки</i>
	<i>джерело, струмок</i>		<i>перехідний горизонт до "материка"</i>
	<i>очерет</i>		<i>перевідкладені сірі опідзолені суглинки</i>
	<i>пасовище</i>		<i>сірі опізолені суглинки</i>
	<i>широколисті ліси</i>		<i>світло-сірі опідзолені суглинки</i>
	<i>польві та лісові дороги</i>		<i>верхня межа лесу "материк"</i>
	<i>нерозкопана територія зайнята деревом</i>		<i>залишки трухлявілих колод</i>
	<i>вал</i>		<i>залишки горілих колод</i>
	<i>рів</i>		<i>залишки стовпових ямок</i>
	<i>невідомі траншеї</i>		<i>залишки трухлявілих дерев'яних плах</i>
	<i>викид Ситника О.С.</i>		<i>вогнищева яма</i>
	<i>траншеї</i>		<i>каміння</i>
	<i>рівень сучасної поверхні</i>		<i>вугілля, зола</i>
	<i>дерн, лісова підстилка</i>		<i>глиняна вимазка</i>

Умовні позначення.

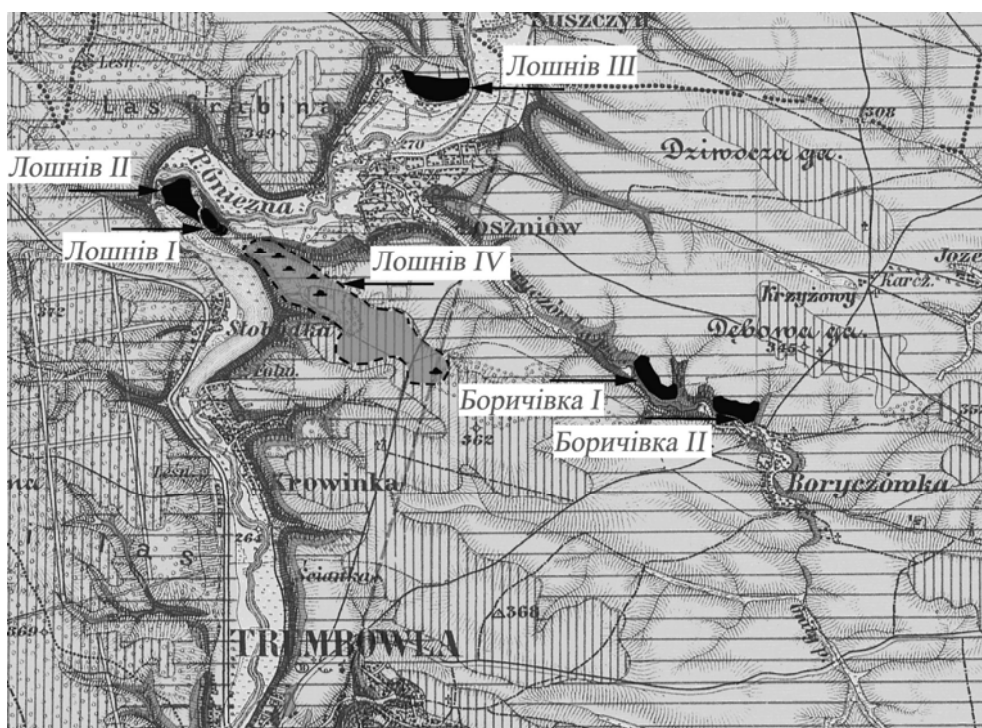

Рис 1. Карта розташування пам'яток в околицях с. Лошнева.

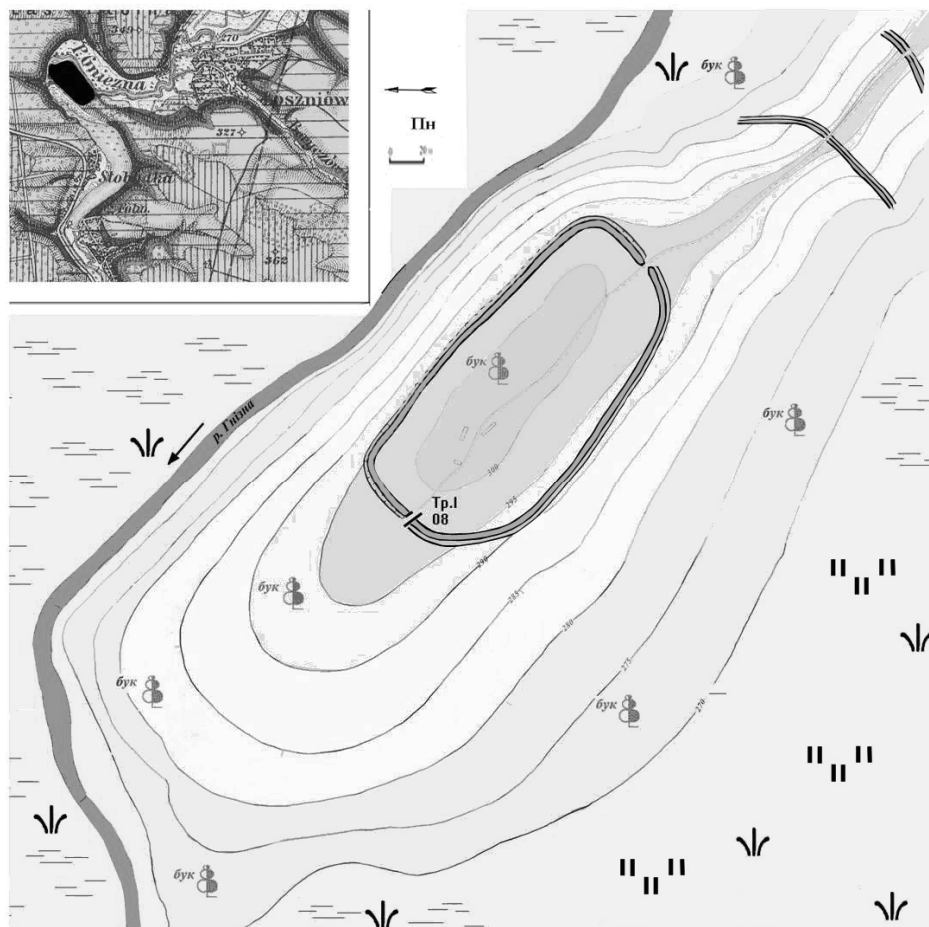

Рис 2. Топогеодезичний план городища в с. Лошнів.

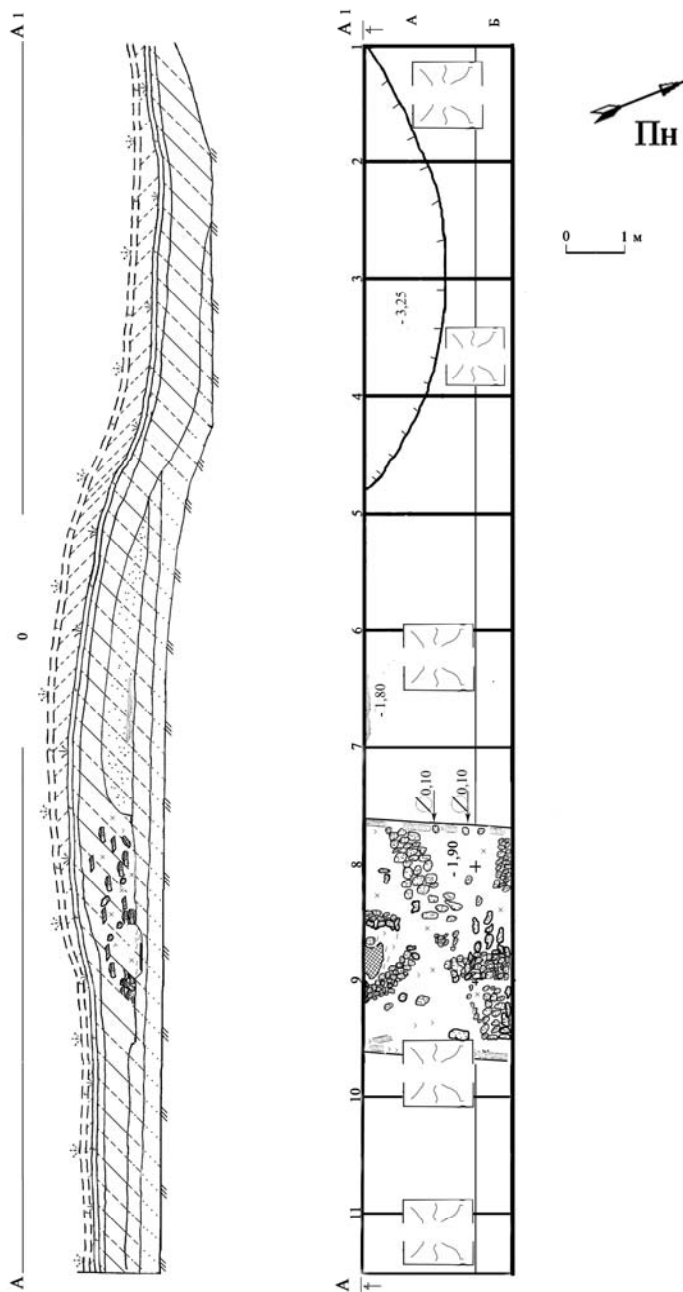

Рис 3. Загальний план та профіль траншеї I.

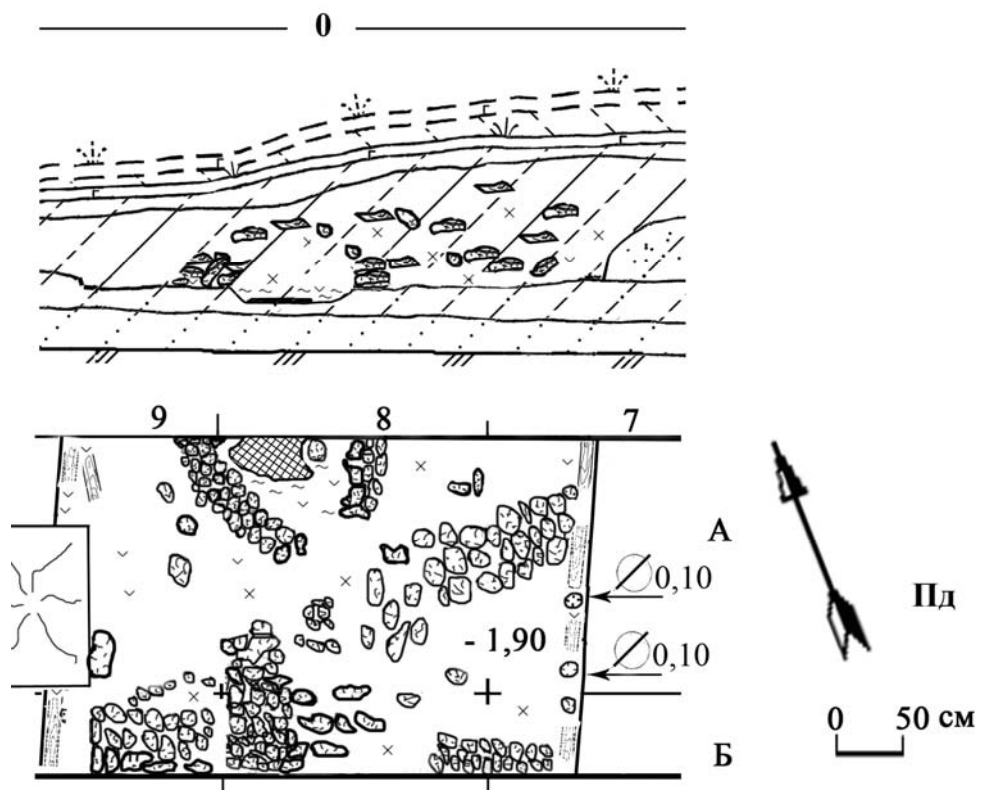

Рис 4. План та профіль наземної прибудови до валу.

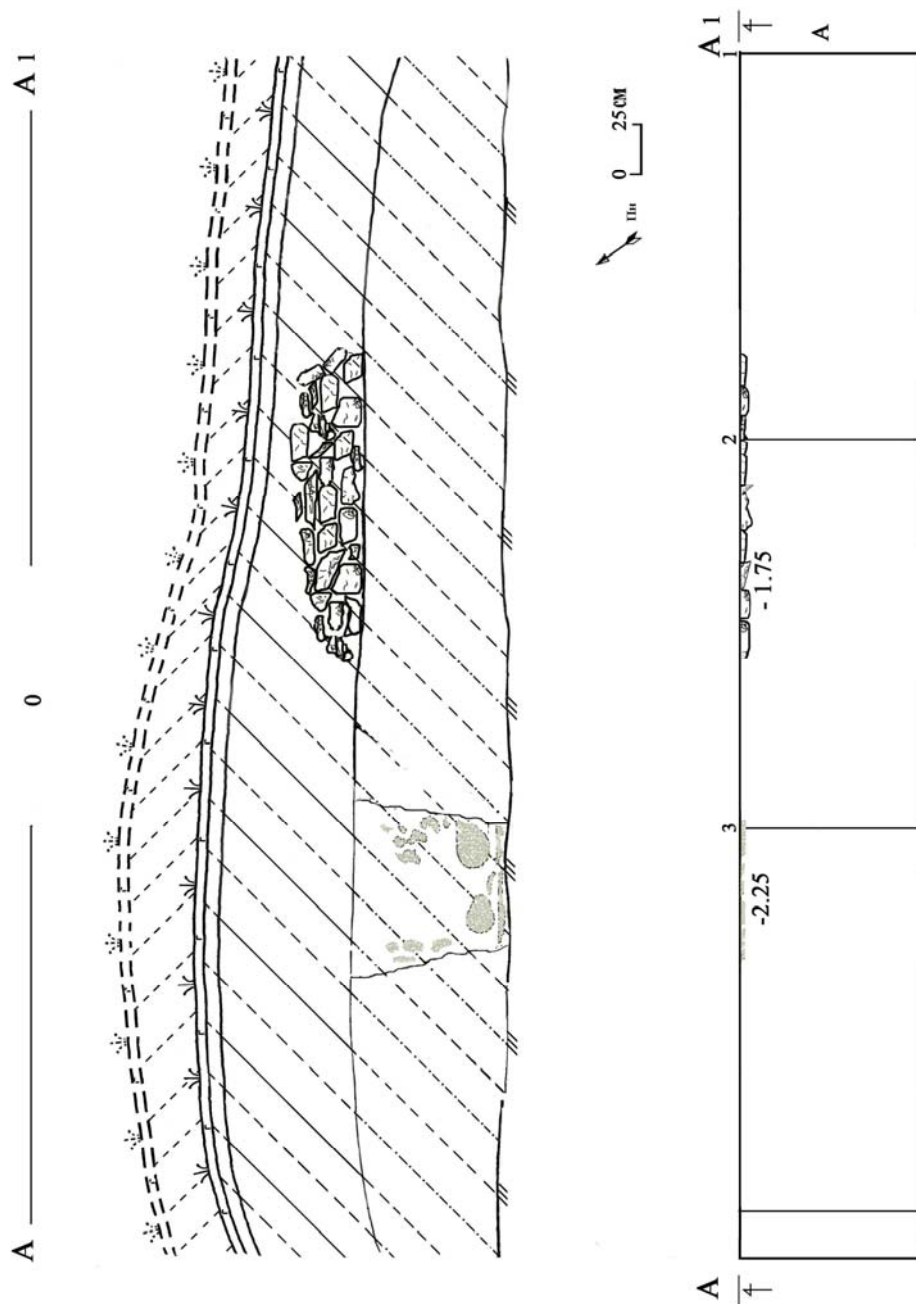

Рис 5. Загальний план та профіль траншеї II.

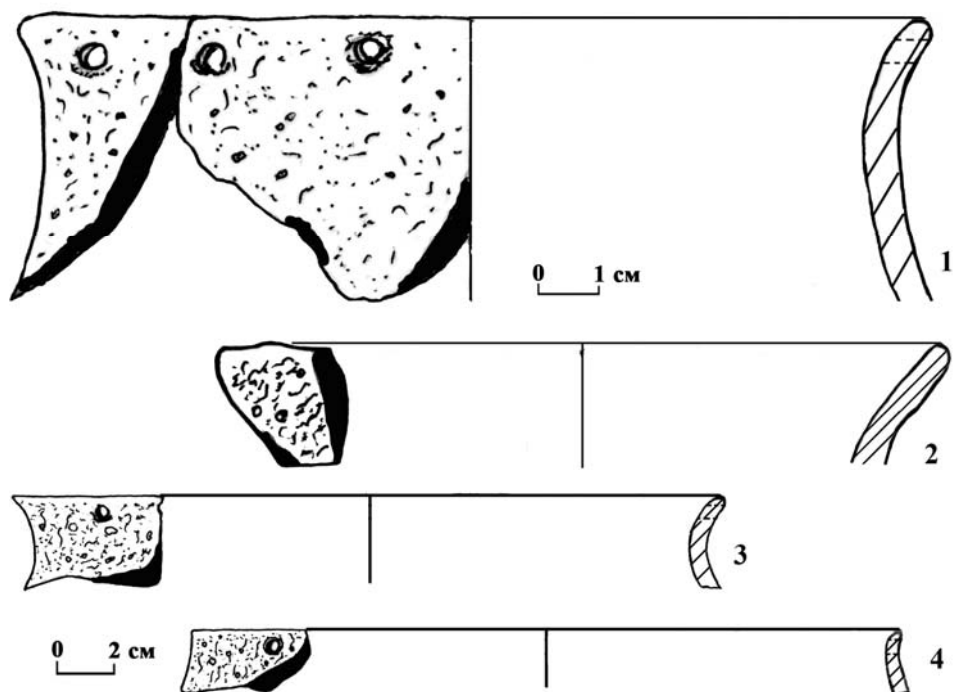

Рис 6. Керамічний посуд з наземної прибудови до валу.

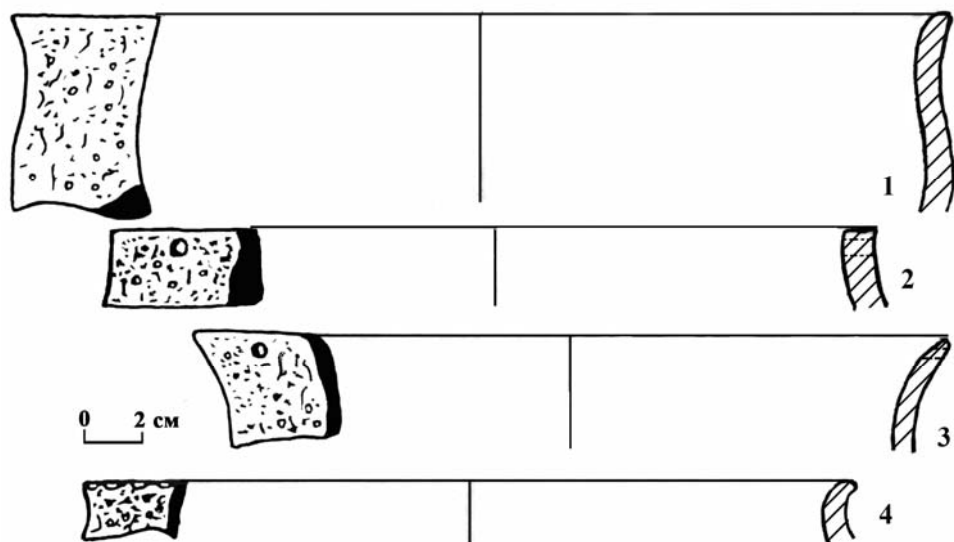

Рис 7. Керамічний посуд з наземної прибудови до валу.

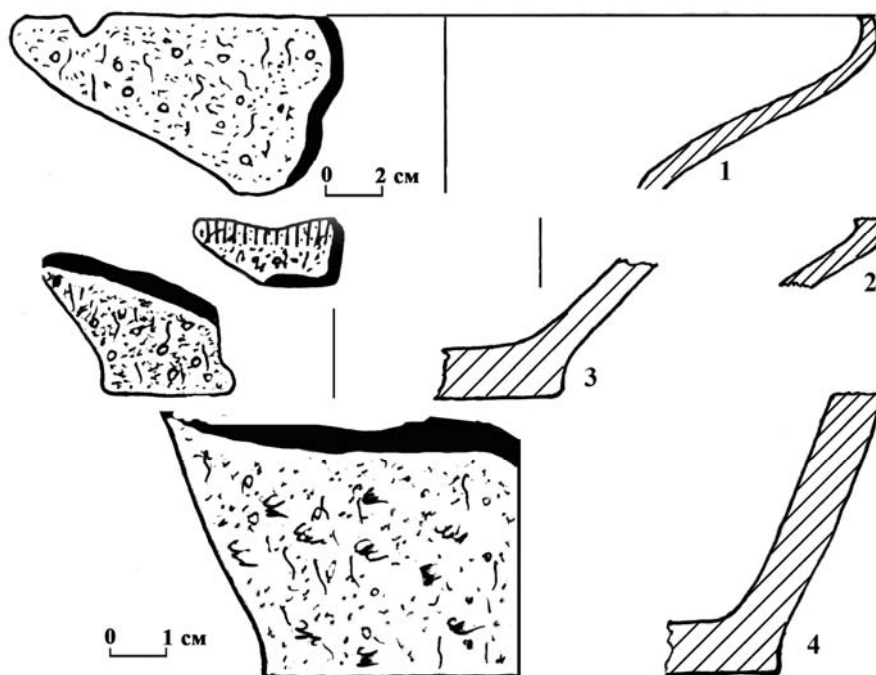

Рис 8. Керамічний посуд з долівки наземної прибудови до валу.

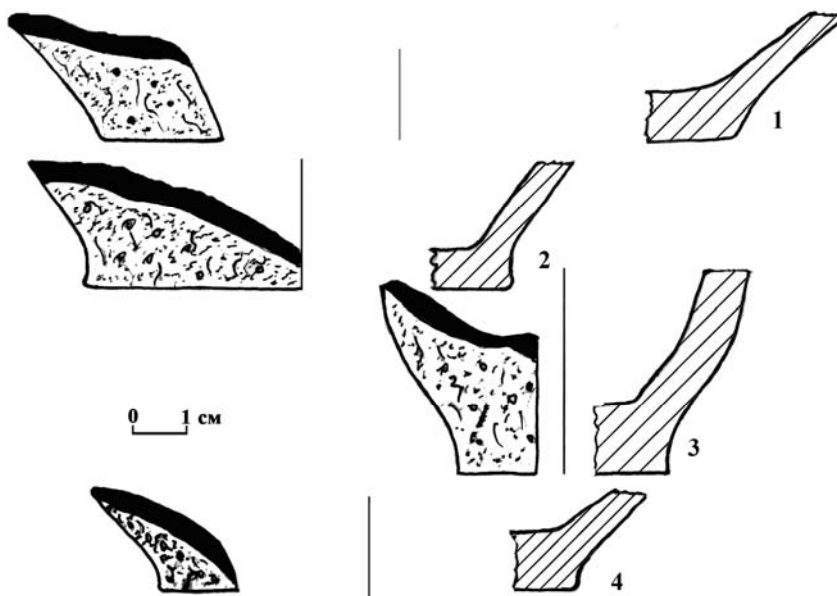

Рис 9. Керамічний посуд з наземної прибудови до валу.

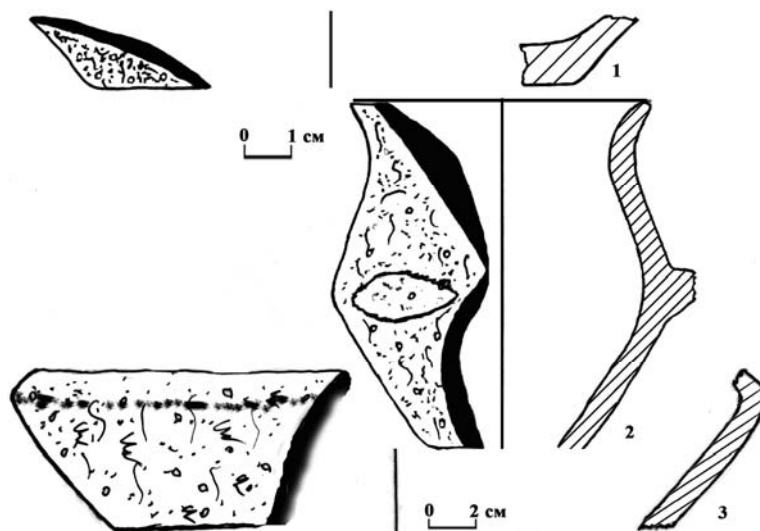

Рис 10. Керамічний посуд з наземної прибудови до валу та рову.

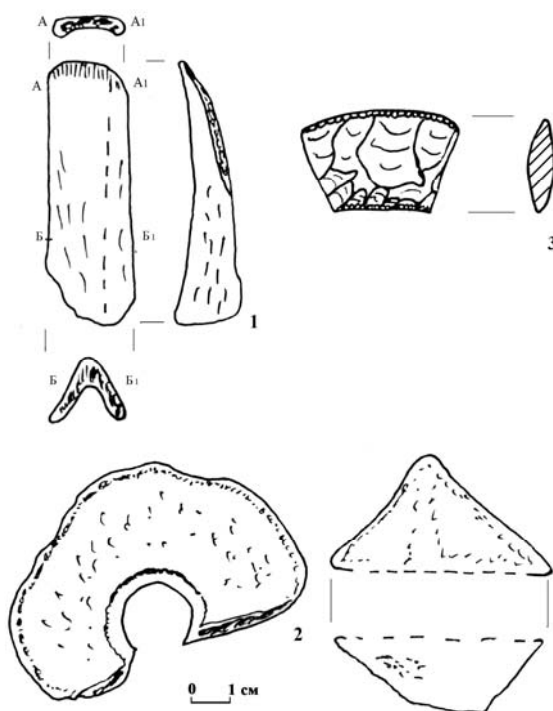

Рис 11. Знаряддя з кістки та кременю.

**INVESTIGATIONS ON THE EARLY IRON AGE HILLFORT LOSHNIV
AND IN ITS ENVIRONS IN 2008**

B. Zavitij

*Ivan Franko L'viv National University
Universytetska St. 1, L'viv, 79000, e-mail: zavitij@ukr.net*

The results are presented of the newest discoveries on the territory and in vicinity of Early Iron Age Hillfort near village Loshniv, Terebovlia district, and Ternopil region. Newly discovered archaeological sites are described in concert with all archaeological objects and artifacts.

Key words: Early Iron Age, Gava-Goligrad culture, Hillfort, settlement, barrow, rampart, trench, structure, pot, basin, bone polisher, flint sickle.

**ИССЛЕДОВАНИЯ ЛОШНИВСКОГО ГОРОДИЩА РАННЕЖЕЛЕЗНОГО ВЕКА
И ЕГО ОКРУГИ В 2008 г.**

Б. И. Завитий

*Львовский национальный университет имени Ивана Франко
ул. Университетская, 1, г. Львов, 79000, e-mail: zavitij@ukr.net*

Приведено результаты исследования на территории и в округе городища раннежелезного века возле с. Лошнив Теребовлянского р-на Тернопольской обл. Дана обширная характеристика открытых памятников, объектов и находок.

Ключевые слова: раннежелезный век, Гава-Голиградская культура городище, селище, курган, вал, ров, сооружение, сосуд, миска, костяное ложило, кремневый серп.

Стаття надійшла до редколегії 13. 02. 2009

Прийнята до друку 28. 03. 2009